

ČEŠTINA

pro středně a více pokročilé

Jana Bischofová

Jiří Hasil

Milan Hrdlička

Jitka Kramářová

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
NAKLADATELSTVÍ KAROLINUM
2007

OBSAH

Předmluva	5
1. <i>lekce</i> Volný čas; časování obtížnějších sloves, rozšiřování slovní zásoby	7
2. <i>lekce</i> Kultura v Praze; podmiňovací způsob, funkční styly	18
3. <i>lekce</i> Školský systém; vid, přehled předložek	32
4. <i>lekce</i> Česká republika; trpný rod	45
5. <i>lekce</i> Počasí, svátky; jednočlenné věty, příslovce	54
6. <i>lekce</i> Móda; přídavná jména, umělecký styl	64
7. <i>lekce</i> Rodina; přídavná jména přivlastňovací, volný a těsný přívlastek	77
8. <i>lekce</i> Výživa; zájmena	85
9. <i>lekce</i> Problémy dnešní společnosti; číslovky	96
10. <i>lekce</i> Řeč novin; spojky, souvětí, publicistický styl	106
11. <i>lekce</i> Četba novin; odborný styl, přechodníky	118
12. <i>lekce</i> Životní prostředí; vztažná zájmena, vztažné věty	130
13. <i>lekce</i> Ekonomika; slovosled	139
14. <i>lekce</i> Z kulturního zeměpisu ČR; obtížnější případy skloňování substantiv	149
15. <i>lekce</i> Čeština v cizině; obecná čeština	162
Jmenný rejstřík	171
Věcný rejstřík	175
Výběrový česko-anglický slovníček lingvistických termínů	179
Výběr doporučené literatury	182
Klíč ke cvičením	183
Česko-anglický slovník	197

Předmluva k druhému vydání

Kolektiv učitelů Ústavu bohemistických studií Filozofické fakulty Univerzity Karlovy – Jana Bischofová, Jiří Hasil, Milan Hrdlička a Jitka Kramářová – vydal v roce 1997 v nakladatelství Karolinum pro studenty ústavu a účastníky Letní školy slovanských studií skriptum Čeština pro středně a více pokročilé. Skriptum se setvalo s příznivou odezvou, a to i na bohemistických pracovištích v zahraničí. Publikace byla brzy zcela rozebrána. Proto stejný autorský kolektiv připravil druhé upravené vydání a spolu s ním i vydání nahrávky textů z učebnice a také pracovního sešitu – opět v nakladatelství Karolinum.

Učebnice Čeština pro středně a více pokročilé (upper-intermediate, advanced), pracovní sešit a nahrávka jsou určeny zahraničním bohemistům i ostatním zájemcům, pro něž je čeština cizím jazykem. Tomuto zaměření odpovídá jak odstupňovaná náročnost jednotlivých lekcí, resp. jejich částí (A – B – C), tak i tematická skladba tohoto učebního materiálu. Publikace jsou určeny pro výuku v Ústavu bohemistických studií FF UK (kurzy stážístů, program Česká studia), na Letní škole slovanských studií i v dalších kurzech češtiny v tuzemsku i v zahraničí.

Autoři předpokládají zvládnutí 2 500 – 3 000 slov běžné slovní zásoby i základů české mluvnice. Učebnice obsahuje 15 lekcí, jmenný a věcný rejstřík, výběrový terminologický slovníček, seznam doporučené literatury, klíč a výběrový česko-anglický slovník. Pracovní sešit obsahuje 15 lekcí a 3 opakovací lekce s klíčem. Rozšiřuje nabídku gramatických i lexikálních cvičení, a tak umožňuje učivo dostatečně procvičit a zopakovat.

Audiokazeta obsahuje nahrávku všech monologických i dialogických textů z učebnice.

Lekce v učebnici jsou členěny do tří oddílů, volba i pořadí při jejich probírání jsou ponechány na uvážení uživatele.

Část A) je méně náročná, orientuje se na komunikování, na práci s textem, na rozšiřování slovní zásoby (ta se opakovaně objevuje i ve cvičeních). Část B) je orientována na gramatiku: dílem se opakuje a rozšiřuje základní mluvnická látka, dílem se probírají jevy obtížnější. Část C) je nejnáročnější, je do určité míry nadstavbová: pracuje se důsledně s autentickými texty z nejrůznějších oblastí, prezentují se méně frekventované jevy, nabízejí se široké možnosti pro diskusi, písemný výcvik, pozornost se věnuje reáliím.

Gramatika je zpracována ve třech blocích. Nejprve se probírá sloveso, následuje deklinace jmen (doplněná ve 14. lekci obtížnějšími případy skloňování substantiv) a poté přistupují vybrané otázky syntaktické, stylistické aj.

Cílem publikací je přispět k utváření a posilování široce a komplexně chápané komunikační kompetence. Cestu k tomu spatřují autoři jak ve zvládnutí jazykového systému a slovní zásoby, tak v aplikaci poznatků a znalostí při ústní a písemné komunikaci.

Autoři děkují kolegům z ÚBS FF UK, zejména PhDr. Aleně Trnkové, za řadu doporučení a námětů, k nimž bylo při vypracování učebnice přihlédnuto. Zvláštní poděkování za pomoc při technickém zpracování učebního materiálu patří PhDr. Janu Holubovi. V neposlední řadě chce autorský kolektiv poděkovat oběma recenzentům, doc. PhDr. Milanu Šárovi a doc. PhDr. Petru Marešovi, CSc., za cenné rady a podnětné připomínky, které byly zapracovány do konečného znění publikace.

Rádi přijmeme věcné podněty ze strany uživatelů těchto učebních materiálů.

Autoři

ČESKÝ JAZYK

A

Češi a čeština v cizině

Podle statistických údajů žije mimo souvislou oblast českého jazyka ve větších nebo menších skupinách v cizině asi milion Čechů. Toto číslo je ale velmi problematické, neboť se v zahraničí můžeme setkat na jedné straně s lidmi českého původu, kteří sice ještě česky aspoň zčásti mluví, ale za Čechy se už nepovažují, na druhé straně však zase s lidmi, kteří se ještě prohlašují za Čechy, ale češtinu už vůbec neumějí.

Daleko nejpočetnější je česká skupina v USA, kde se dnes hlásí k české národnosti asi 670 000 osob. Češi tu sídlí do značné míry soustředěně, jednak ve velkoměstech jako Chicago, Cleveland, New York, jednak na venkově, hlavně ve státech Nebraska, Texas, Minnesota, Oklahoma, Kansas a Wisconsin. Říká se, že v Texasu žijí Češi souvisle na území větším než Albánie, ovšem je to osídlení řidší, většinou farmářské. Svou početností je v Americe na druhém místě Kanada (asi 45 000) a Argentina (zhruba 15 000). Argentinská kolonie však pochází až z doby po první světové válce.

Pokud jde o Evropu, je patrně dnes nejpočetnější česká národnostní skupina v Chorvatsku, zejména kolem Daruvaru a Bjelo varu (na území bývalé Jugoslávie žije na 35 000 osob), na území bývalého Sovětského svazu pak žije na 25 000 osob, např. v ukrajinské oblasti na Volyni, v Kazachstánu apod., stále se zachovává několik českých vesnic v rumunském Banátě, běžně mluví česky malý zbytek souvislého českého osídlení severovýchodně od Náchoda a východně od Hronova v tzv. „Českém koutku“ bývalého hrabství kladského (toto území patří od roku 1945 Polsku).

Češi samozřejmě žijí také v dalších zemích, a to jak vzdálených (Austrálie, Jihoafrická republika aj.), tak v sousedních státech, zejména v Německu a v Rakousku. V Rakousku se ale česká kolonie od konce 1. světové války výrazně zmenšila: kolem roku 1900 ji ve Vídni tvořilo přes 100 000 osob, v roce 1951 se však v celém Rakousku hlásilo k české národnosti necelých 5 000 lidí. Je ale zajímavé, že české krajanské spolky ve Vídni mají větší počet členů, než je toto číslo: mnozí lidé se už úředně nehlásí k češtině jako ke svému mateřskému jazyku, ale jsou si ještě vědomi svého českého původu, a proto vstupují do spolků sdružujících krajany.

Vedle příslušníků českého národa se mimo hranice historického českého národního jazyka rozšířila i některá česká slova. Jako příklady světově rozšířených lexikálních bohemismů se nejčastěji uvádějí pistole, robot a polka. Dnešní české slovo pistole má svůj původ ve starém českém označení „pisčala, píšťala“ – pojmenování tohoto hudebního nástroje bylo přeneseno na střelnou zbraň menšího kalibru, která při střelbě vydávala vyšší – pisklavější – zvuk než obdobné zbraně těžší. Slovo robot je spojeno s hrou Karla Čapka R.U.R. z roku 1920. V dramatu bylo tohoto slova užito jako označení pro „umělého člověka“, androida. Slovo robot však nebylo výtvořem autorovým, nýbrž jeho bratra, malíře a spisovatele Josefa. Karel Čapek chtěl původně označit smyšlenou bytost slovem labor; bylo mu však navrženo slovo robot, které vychází ze starého slovanského základu. Slovo polka, jež mnozí považují za polonismus, je označení pro český tanec, jeho pojmenování v minulém století nebylo motivováno místem vzniku, ale sympatiemi Čechů k Polákům a k jejich povstání proti carské nadvládě.

V cizích jazycích lze nalézt ještě další slova českého původu, ta však nedosáhla takového rozšíření jako zmíněné tři výrazy.

(podle K. Hausenblase, J. Kuchaře a kol., Čeština za školou a podle K. Kučery, Slova českého původu v cizích jazycích, předneseno na LŠSS v Praze, 1994)

A 1 Vyprávějte obsah článku vlastními slovy.

A 2 Vyjádřete, zda jsou následující tvrzení pravdivá (P), či nepravdivá (N):

Nejvíce Čechů je usazeno v západní Evropě. K české národnosti se v zahraničí hlásí zhruba jeden milion lidí. V Kanadě žije přibližně stejný počet Čechů jako v USA. V evropských zemích žije mimo území ČR nejvíce Čechů v Německu. Výraz „robot“ je poměrně nový; poprvé se objevil v Čapkově románu Krakatit. Slovo „polka“ označuje český národní tanec. Pojmenování „pistole“ má svůj původ ve střelné zbraně.

A 3 Doplňte do vět vhodné výrazy z textu:

(*původ, národnost, odhad, (ne)považovat, spolek, hlásit se, krajan, osídlení, pocházet, menšina, válka*)

Podle statistických žije v cizině asi milion lidí českého Někteří z nich se už za Čechy , ale přesto česky ještě umějí. Nejvíce lidí k české ve Spojených státech amerických. V zahraničí existují pro různé Významná česká žila na začátku století ve Vídni. Česká kolonie v Argentině z doby po první světové v americkém Texasu je poměrně řídké.

A 4 Podtržená slova vyjádřete synonymicky:

mít původ ve staročeském označení, to slovo nebylo výtvořem Karla Čapka, považují ho za polonismus, je to označení pro umělého člověka, často se uvádějí tyto výrazy, smyšlená bytnost, nebylo motivováno místem vzniku, obdobná zbraň

A 5 Řekněte, kde všude ve světě se mluví vaším mateřským jazykem (kde je značně rozšířena jeho obecná znalost, ev. kde se stal jazykem úředním, oficiálním).

A 6 Znáte některé další původně české výrazy ve vaší mateřštině? Existují výrazy převzaté do češtiny z vašeho mateřského jazyka? Pokud ano, uveďte jaké.

A 7 Určete významy instrumentálu:

Píše tužkou. Ten dopis byl přece napsán jimi. Auto jelo velkou rychlostí. Šli lesem. Dozvěděl se o tom jen náhodou. Leknutím se nezmohla na slovo. Přijede koncem týdne.

Instrumentál může mimo jiné vyjadřovat:

a) původce děje, b) okolnosti děje (místní, časové, příčinné aj.), c) nástroj, d) způsob realizace děje.

A 8 Shromážděte předložkové i nepředložkové výrazy, pomocí nichž se vyjadřuje přibližnost.

(*Př.: v cizině žije asi milion Čechů – v cizině žije ZHRUBA, PŘIBLIŽNĚ, KOLEM + G ...; na tom území žije na 35 000 osob – žije tam TEMĚŘ...*)

A 9 Doplňte do následujících vět předložky s významem exceptivnosti a asociativnosti a dejte výrazy v závorkách do náležitého tvaru. Pokuste se vámi vybrané věty vyjádřit více způsoby, např.:

Byli tam všichni kromě/mimo Petra.

- „ - až na Petra.
- „ - , ale Petr ne.
- „ - , ale bez Petra.
- „ - jenom Petr ne.

1. Všem se představení líbilo ... (já). 2. Navštívili snad všechny evropské země ... (Irsko a Norsko). 3. ... (matematika) má potíže ještě ... (fyzika) a (chemie). 4. ... (německá literatura) se zajímá o literaturu ruskou a francouzskou. 5. Chceš tu kávu ... (cukr), nebo ...? 6. ... (on) se s ostatními příliš nebavila. 7. ... (počasí) se celý výlet vydařil. 8. Vjezd zakázán ... (zásobování).

A 10 Zaujměte stanovisko k následující statistice; pokuste se uvést příčiny vedoucí k uvedenému pořadí jednotlivých jazyků:

Je známo, že slovanské jazyky jsou z prostorového hlediska úsporné, stručné. Polský jazykovědec A. Suski ve snaze doporučit pro mezinárodní komunikaci nejstručnější jazyk porovnal „délku“

osmi národních jazyků. Dospěl k tomuto závěru: nejkratším, nejekonomičtějším jazykem je čeština. Přisoudí-li se jí 100 bodů, budou mít další jazyky tyto koeficienty: slovenština 96,69; angličtina 91,7; ruština 90,44; polština 88,6; francouzština 81,52; španělština 80,92; němčina 77,06.

(Podle časopisu Naše řeč, roč. 58, 1975)

B

O češtině spisovné a obecné

Pojem hovorová čeština je v současné bohemistice dost běžně používán, ale není jednotně chápán. K nedorozuměním občas dochází – zvláště často v zahraniční bohemistice – proto, že je někdy zaměňován s pojmem mluvená čeština. Pojem mluvený jazyk, mluvená forma jazyka, je protějškem pojmu psaný (pisemný) jazyk, kdežto hovorový jazyk, hovorová forma jazyka, je protějškem knižního jazyka, knižní formy jazyka. Mluvený projev nemusí být hovorový a naopak hovorový projev může být i psaný (např. osobní dopis).

Hovorový jazyk (hovorová čeština) jako lingvistický pojem a termín označující jednu z realizačních forem národního jazyka nebo jeden ze stylů řeči vznikl a začal se užívat u nás v 30. letech našeho století. O jeho konstituování se zasloužil B. Havránek. Vyjádřil se v tom smyslu, že hovorová čeština je funkční vrstva spisovného jazyka, jejímž úkolem je sloužit „běžnému hovoru denního života“. Později, po druhé světové válce, došel k závěru, že hovorová čeština se sblíží s češtinou obecnou, ale přesto ji nikdy nekladl mimo oblast spisovnosti.

J. Bělič charakterizoval hovorovou češtinu jako mluvenou formu češtiny spisovné, zbavenou na jedné straně výlučných znaků knižního jazyka, na druhé straně neobsahující ani nářeční jevy. Bělič konstatoval, že hovorová čeština tvoří mezistupeň mezi vlastním spisovným jazykem a interdialektem (obecnou češtinou). Právě přes hovorovou češtinu se do spisovného jazyka dostávají některé jevy, které nabyly v interdialektu povahy více méně celonárodní. Přejícné postavení hovorové češtiny má podle něho za následek jistou labilitu její normy, různí badatelé se proto v určování jejích znaků dost rozcházejí.

Chápeme-li hovorovou češtinu jako mluvenou formu spisovného jazyka, pak by nespisovné, tj. nekodifikované jevy do ní patřit neměly, ať mají povahu obecně českou nebo i nespisovnou celonárodní. Že se do ní v různé míře zahrnují, vyplývá z toho, že pod pojmem hovorový jazyk se myslí dvě různé věci: 1) hovorová vrstva prostředků spisovného jazyka, 2) hovorová forma jazykových projevů. Hovorová vrstva prostředků spisovného jazyka nemůže obsahovat jevy nespisovné, jevy, které nejsou již jako spisovné kodifikovány, kdežto tzv. hovorové projevy v jisté míře takové nespisovné, ale obecně rozšířené, uzuální prvky obsahovat mohou, ba občas i musí, tam, kde v rámci spisovné češtiny je k dispozici pouze prostředek knižní povahy.

V bohemistice někdy dochází k oslabování role spisovného jazyka a zejména jeho hovorové formy; někteří lingvisté zastávají názor, že spisovná čeština není jediným centrálním strukturním útvarem českého národního jazyka, za druhý centrální útvar pokládají češtinu obecnou.

(Podle J. Hrbáčka „Hovorová čeština“, předneseno na Letní škole slovanských studií na ÚBS FFUK, Praha 1994)

Obecná čeština je nejrozšířenější nespisovnou varietou českého národního jazyka užívanou v běžném hovoru (v neoficiální komunikaci) v Čechách a částečně na Moravě. Názory domácích i zahraničních bohemistů na roli češtiny spisovné (hovorové) a obecné v české jazykové situaci nejsou jednotné a jsou řadu let zdrojem diskusí a polemik. Zmíněná problematika je aktuální, otevřená, složitá; z prostorových důvodů však není možné představit ji zde šířeji.

B 1 Připravte si stručné odpovědi na tyto otázky:

- Jak je charakterizován pojem „hovorová čeština“?
Mezi jakými útvary národního jazyka se hovorová čeština nachází?
Domníváte se, že je pravda, že v rámci českého jazyka existují dva centrální útvary?
Odkdy se s pojmem „hovorová čeština“ v bohemistice operuje?
Kdo tohoto výrazu použil poprvé?
Proč je hovorová čeština do jisté míry „labilní“?
Jaký je rozdíl mezi češtinou hovorovou a mluvenou? Jak bývá pojem „hovorová čeština“ chápán?

B 2 Doplňte do vět vhodné výrazy z článku:

(obsahovat, mluvený, pojem, pořádku, zaměňování, století, smysl, dostávat se, vzniknout, léta, spisovný, funkční, jev, prostředek, hovorový)

Tento ~~pojím~~ ^{pojím} je dost běžně užíván. Někdy bývá hovorová čeština s pojmem čeština. Tento termín ~~ve 30. letech~~ ^{ve 30. letech} našeho ~~století~~ ^{století}. Vyslovil se v tom ~~smyslu~~ ^{smyslu} že je hovorová čeština ~~funkční~~ ^{funkční} vrstva ~~spisovného~~ ^{spisovného} jazyka. Přes ~~hovorovou~~ ^{hovorovou} češtinu se do spisovného jazyka ~~dostávají~~ ^{dostávají} některé ~~evy~~ ^{evy} z interdialektu. Hovorová čeština nemůže ~~obsahovat~~ ^{obsahovat} nespisovné. Někdy je k dispozici pouze knižní

B 3 Náměty pro ústní projev – připravte základní informaci o těchto tématech:

- Významní bohemisté čeští a zahraniční – základní práce o českém jazyku (mluvnice, slovníky aj.)
- Důležité odborné i popularizační časopisy a periodika zaměřené na český jazyk a literaturu
- Možnosti studia českého jazyka v České republice (na základě vlastní zkušenosti nebo zprostředkovaných informací od kolegů, na podkladě informačních materiálů z jednotlivých škol a institucí)

Gr VYBRANÉ CHARAKTERISTICKÉ RYSY OBECNÉ ČEŠTINY I.

I. Hláskosloví

-í(-) místo spisovného -é(-) (uvnitř kmene hlavně po l a v koncovkách) – mlíko, polívka, líp, mň; velký vokno, každýho

-ej(-) místo spisovného -ý(-)/-í(-) (koncovky adjektiv) – dobrej, cizej, celejma (ale I.sg. maskulin a neuter celým); kořen slov – mlejn, tejdén, cejtít, mejt

vo- místo spisovného o (začátky slov) – von, vokno (ale: otec, ovoce, ovšem); na švu před kořenem nebo prefixem – navopak, povotočit, zvorat

ou- místo spisovného ú (někdy) – ouřad, outrata
někdy krácení samohlásky v poslední slabice: nevím, prosím, domu, dávám

někdy dloužení samohlásky: pivo, moře, vzádu, nahóru, spólu

tendence zjednodušovat výslovnost skupin souhlásek: – dyby (kdyby), dyž (když), dyť (vždyť), prázniiny (prázdniny), stávat (vstávat), řbitov (hřbitov), kerej (který), páč (poněvadž); j, l, h se často nevyslovují před souhláskou na začátku slova: du (jdu), sem (jsem), seš (jsi), méno/meno (jméno), eště (ještě), es(l)i (jestli), žíce (lžice), řebík (hřebík), říbek (hříbek)

změny v sousedství j a spisovného i, y, í, e – nákej (nějaký), častěj (častěji)

výslovnost g místo k v přejatých slovech – plagát, demogracie

II. Tvarosloví

a) substantiva

M: nom. pl. – tenisti (spis. tenisté), Angličani (Angličané), sousedí (sousedé), lidi (lidé)
lok. pl. – ách: vojákách (vojácích), rohách (rozích), parkách (parcích)
instr. pl. – ma (pro všechny rody): pánama (pány), mužema (muži), slovníkama (slovníky), holkama (holkami), městama (městy) ...; náma (námi), třema (třemi), velkejma (velkými) ...
vok. sg. – pane Novák (Nováku), pane doktor (doktore)

F: ústup vzoru kost – nom. pl. *pražský čtvrtě* (pražské čtvrti), *ty máš chutě* (chuti)
gen. pl. typu chvíle – *chvílí* (chvil)

N: lok. pl. vzoru město: *městách* (městech)

dat. pl. *jabkám/jabkům* (jablkům)

vzor nádraží – někdy koncovky podle adjektiv: *zeliho je dost, to je nádobiho! / řečněního!*

b) adjektiva

M: N. *dobrej*, G. *dobryho*, D. *dobrymu*, Ak. *dobryho/dobrej*, V. *dobrej*, L. *dobrym/ým*, I. *dobrym(-ým)* ... posesivní adjektiva – v N., Ak., V. jako spisovná čeština, jinak koncovky jako „dobrej“ (G. *bratrovýho* místo *bratrova* ...)

c) zájmena

N. *můj/muj*, G. *mýho*, D. *mýmu*...

d) číslovky

dva – G. *dvouch* (dvou), D. *dvouma* (dvěma)..., tři – I. *třema* (třemi); čtyři: *čtyry, čtyři, čtyři, čtyři*, I. *čtyřma* (čtyřmi)...

e) slovesa

já bysem (bych), *my bysme* (bychom), *oni dělaj* (dělají), *já to věděl* (já jsem to věděl), *voblíknul/voblík* (oblékl), *čet si to?* (četl jsi to?) u sloves typu kupovat, psát v 1. os. sg. a 3. os. pl. pouze tvary na -u/-ou (*kupuju, píšu; kupujou, píšou*)

inf.: *bejt; krejt, mejt, rejt* – *meju/myju*...

III. Skladba

Rozdíly mezi projevy mluvenými a psanými mají povahu spíše stylovou. Pro obecnou češtinu je příznačné např. nadměrné užívání ukazovacích (*ten, tendlec(ten)* aj.) a osobních zájmen (*Von Pepík asi nepřijde*), předsouvání tzv. samostatného větného členu (*Co mě teda štve, to je to nájemný*), daleko větší počet výrazů udržujících kontakt s posluchačem majících modální funkci (*hele, prej* aj.), výrazy typu *mám uvařino, uklizino, nakoupino* (rezultativnost). Spisovný jazyk má oproti OC bohatší soustavu spojek, pro OC je příznačná převaha parataxe a užívání absolutního „co“ místo relativ (*Chlap, co tu byl; Chlapa, co ho viděli; Chlapovi, co s nim mluvili*...).

B 4 Přiřad'te níže uvedené hovorové výrazy k těmto obecně českým ekvivalentům:

akorát – <i>přesně zrovna</i>	barák – <i>dům</i>	bejvák – <i>byt</i>
basta – <i>dost</i>	biják – <i>kino</i>	biflovat se – <i>optat se</i>
bourák – <i>auto</i>	brácha – <i>bratr</i>	buchta – <i>koláček</i>
černota – <i>zakáz. obchod</i>	drb – <i>pomluva; chůze</i>	fabrika – <i>závod</i>
fajnověj – <i>jemný</i>	fest – <i>pevně</i>	flaška – <i>láhev</i>
flákat se – <i>nic nedělat</i>	fofr – <i>mnoho práce</i>	feťák – <i>člověk, který hodně pije</i>
frťan – <i>dobrák; alkohol</i>	furt – <i>stále</i>	fůra – <i>přepychové auto</i>
huba – <i>ústa</i>	kámoš – <i>kamarád</i>	kamrlík – <i>hovorový</i>
kasa – <i>pokladna</i>	kecat – <i>mluvit</i>	kočka – <i>právek; zloba</i>
kšeft – <i>obchod</i>	mašina – <i>auto stroj</i>	pakárna – <i>bláznivec</i>
pingl – <i>číšník</i>	pasovat – <i>nedodě</i>	putyka – <i>hospoda</i>
ruksak – <i>batoh</i>	ségra – <i>sestra</i>	sranda – <i>tepract</i>
šlofik – <i>krátký spánek</i>	šmejď – <i>nevhodná zloba</i>	špunt – <i>rozhněv</i>
štamgast – <i>stálý host</i>	štempl – <i>razítko</i>	šuple, šuplík – <i>zobáček; synek</i>
tutovej – <i>100 %</i>	teplej/teplouš – <i>homosexuál</i>	vekslovat – <i>mění peníze</i>
vocaď –	vytočit (někoho) – <i>vyvést z míry</i>	zahejbat – <i>byť nevěrný</i>
zvorat – <i>zkrztit</i>		

(vyhýbat se práci; malá dávka alkoholu; děvče; stále; jistý, zaručený; batoh; pokladna; ústa; zábava; továrna; byt; spěch; přepychové auto; zátka; sestra; kamarád; měnit; razítko; homosexuál; zkazit; stroj; spousta; dost; dům; pevně; zakázaný obchod; kino; láhev; dlouho čekat; odsud; stálý host; hospoda; hodit se; malá místnost; žvanit; přitazlivá žena; obchod, obchodní jednání; bláznivec; číšník; brak; krátký spánek; být nevěrný; bratr; člověk beroucí drogy; učít se nazpaměť; jemný; pomluva; přesně, zrovna, jen; vyvést z míry; zásuvka)

(zpracováno podle P. Sgalla a J. Hronka „Čeština bez příkras“, Praha, 1993)

C

Mladý muž a bílá velryba

Vladimír Páral

Já mám teďka ovšem volno, plnejch patnáct a půl hodiny, dvanáct stováků ve šrajtofli na zadku, motorku s plnou nádržíkou a vrátnice a ^{černý} foták, unavenej ani trochu, naopak žízňivej něco udělat a zažít – copak já asi dneska zažiju?! –

Břeťa bouřlivě zatúroval motor, ale nevyjížděl, můj život začal nějak blbě stagnovat, dřív to šlo aspoň ráz na ráz, škola, vojna, za tři měsíce už směnovej mistr, ještě ten samej tejden seznámení s Miluškou – ale pak se můj život nějak blbě zastavil... Ale co mám teda dělat, kde je ta velká věc pro mě? Študovat dál – ale já chci dělat věci, ne už se o nich jenom učit z knížek. Udělat vedoucího provozu, pak cechu a jednou třeba direktora – to ale znamená sedět pořád víc na zadku v kancelu a nakonec už z něj nevylízt, ale já chci prostě DĚLAT VĚCI – ne to pořád jen tak šolíchat a lechtat, když známky – tak velkou sbírku až po modrýho Mauritia, nebo toho nechat, když tenis – tak turnaje a šampionát, nebo toho nechat, když ženskou – tak to obrovský do posledního detailu, nebo ...

Břeťa divoce zatúroval motor, ale nevyjel, všude se dějou pořád nový věci ALE BEZE MNE – já o nich akorát slyším povídat, čtu v knížkách nebo je šmíruju od zábradlí, já už ani fotit nemám co ... Lidi, dejte taky konečně už jednou mně příležitost a uvidíte, jaký VĚCI udělám a pro všechny, já opravdu nejsem žádný slepičí hovínko a na mně fakticky neproděláte, prostě mi pošlete bejka a budete zírat, jak ho rafnu za rohy, já vás už prosím lidi, DEJTE MI PŘÍLEŽITOST ... Já vím, tu si chlap musí najít sám.

Břeťa sešlápl plyn, prudce se rozjel a položil se na říditka, JÁ SI JI NAJDU, aby všichni – a vůbec ne jen Edita – stáli o to vědět, jak se jmenuju.

(Vladimír Páral, Mladý muž a bílá velryba, Praha 1973)

C 1 Převeďte výše uvedený úryvek do spisovné češtiny.

C 2 Uveďte další zdobněle podoby vlastních jmen:

(Př.: Břetislav – Břeťa)

Josef, Václav, Marie, Jana, Martin...

C 3 Zamyslete se nad funkcí a významem (resp. změnou významu) deminutiv v následujících větách:

Je to jen takový doktůrek. Je libo kávičku nebo i dortíček? Ukaž, podej mi ručičku, já ti pofoukám to bebičko. Piju kávu ze svého oblíbeného hrnečku. Často dojíždí za svou nemocnou maminkou. Přijde návštěva – musíme koupit také nějaké tyčinky a brambůrky. Chutnají ti rybičky v tomatě?

C 4 Všimněte si deminutivních sufixů v uvedených výrazech:

dům – domek – domeček; ryba – rybka – rybička; město – městečko...

Tvořte podobným způsobem další zdobněle výrazy a poté sestavte seznam základních zdobňujících přípon.

Je v češtině možné tvořit deminutiva i od jiných slovních druhů než od substantiv? Pokud ano, uveďte příklady.

Řekněte, jak lze přeložit česká deminutiva do vaší mateřštiny.

C 5 Doplňte vhodně předložky s významem příčiny/důsledku, výrazy v závorkách dejte do správného tvaru:

1. Velmi zhubl ... (naprosté vyčerpání).
2. Je jí špatně ... (žaludek).
3. Dostal pokutu ... (překročení povolené rychlosti).
4. Odešel z té funkce ... (osobní důvody).
5. Svolal schůzi ... (předseda).
6. Pohádali se ... (úplná maličkost).
7. Udělal to patrně ... (alkohol).
8. Zemřela ... (rakovina).
9. Představení se ... (mimořádný zájem) opakuje.
10. ... (dlouhá chvíle) si něco psal na papír.
11. Bude to možná ... (to neustálé kouření).
12. ... (samá práce) nemá na nic čas.